

UDK:82-311.1

Sitora XAYRULLOYEVA,
Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: sitorabonu34@gmail.com

BuxDU dotsenti, PhD O.G'aniyeva taqrizi asosida

THE DEPICTION OF MENTAL TRAUMA IN D.DELILLO'S "THE BODY ARTIST"

Annotation

At the beginning of Don DeLillo's short novel *The Body Artist* (2001), Lauren Hartke and her husband, Ray Robles, are sitting at the breakfast table of their rented seaside house in an unnamed beach town, a typical scene on an ordinary day. They would mix coffee, read the newspaper, pour orange juice or milk from a carton, wait for toast, and exchange short, confused conversations, as if performing a familiar ritual. But it will not be an ordinary day.

Key words: foreign body, voice, poetic comprehension of language, I, voice and body

ВЫРАЖЕНИЕ ДУШЕВНОЙ ТРАВМЫ ГЕРОЯ В "THE BODY ARTIST" Д. ДЕЛЛЛЛО

Аннотация

В начале короткого романа Дона ДеЛилло "The Body Artist" (2001) Лорен Хартке и ее муж Рэй Роблес сидят за завтраком в арендованном приморском доме в безымянном пляжном городке - типичная сцена обычного дня. Они смешивали кофе, читали газету, наливали апельсиновый сок или молоко из коробки, ждали тостов и обменивались короткими, сбивчивыми разговорами, словно выполняя знакомый ритуал. Но это будет не обычный день.

Ключевые слова: инородное тело, голос, поэтическое постижение языка, я, голос и тело

D.DELILLONING "THE BODY ARTIST" ASARIDA QAHRAMON RUHIY JAROHATINING IFODASI

Annotatsiya

Don DeLilloning "The Body Artist" (2001) qisqa romani boshlanishida, Lauren Hartke va uning eri Rey Robles nomsiz sohil shaharchasida ijaraga olingan dengiz bo'yidagi uylarining nonushta stoliga o'tirishgan, bu oddiy kundagi odatiy manzara edi. Ular qahva aralashtirib, gazeta o'qib, kartondan apelsin sharbati yoki sut quyib, tost kutib va qisqa, parishon gaplar almashinib, go'yo tanish marosimni bajarishardi. Biroq bu oddiy kun bo'lmaydi.

Kalit so'zlar: foreign body, ovoz, poetic comprehension of language, men, ovoz va tana

Kirish. Oltmish to'rt yoshli kino rejissyori Rey Nyu-Yorkka jo'nab ketadi va birinchi xotinining kvartirasida o'zini otib o'ldiradi. Lauren, sarlavhadagi tana san'atkori, o'zining og'ir yo'qotishiga aza tutish uchun dengiz bo'yidagi yolg'iz kottejga qaytadi. U uchinchi qavatdagi bo'sh xonada g'alati, beqaror, ehtimol aqli zaif bir odamni uchratadi, u balki eri bilan yashagan butun davr mobaynida shu yerda bo'lgandir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. "The Body Artist" asari "madman in the attic," [3] xayoliy obrazi orqali travmatik yo'qotish va qaytish senariysini aks ettiruvchi hikoya sifatida ruhiy bosqinchilik (o'zlashtirilmaydigan mavjudlik) va o'zaro bog'liqlik dinamikasini travmatik tajriba oqibati sifatida o'rganadi. Toni Morrisonning "Beloved" (1987) asariga o'xshab, DeLilloning hikoyasi travmani "foreign body"[3] ning paydo bo'lishi bilan bog'liq deb tasvirlaydi, bu travmatik xotiraning ishini ko'rsatadigan go'shtdor sharpa shaklidagi obraz. Muallifning qiziqishlari va tadqiqot sohalariga muvofiq, asar asosan tasvirlash cheklovlariga qaramay, motam tilining imkoniyatlarini o'rganadi. Shunday qilib, DeLillo uchun yaqin kishisining tushunarsiz yo'qolishi kabi travmatik inqirozni hikoya qilish, avvalo teri ostida kechgan tajribaning haqiqatini ifodalay oladigan yangi aks-sadolar, nozikliklar va ritmlarni til ichidan izlashni anglatadi. DeLilloning yozuvi an'anaviy tilni parchalab yuboradigan buzilgan vaqt va fazo o'lchoviga sho'ng'ir ekan, uning loyihasi travma tajribasini shakllantiruvchi asosiy tushunchalar: "men", ovoz va tana o'rtasidagi munosabatlarni ifodalashning murakkab vazifasini bajaradi.

Tadqiqot metodologiyasi. "The Body Artist" asarida DeLillo shunday savol qo'yadi: travma haqidagi hikoyani qanday so'zlab berish mumkin, agar unda ma'lum va noma'lum narsa bir-biriga chuqur bog'langan bo'lsa? DeLilloning javobi "ovoz" tushunchasiga asoslanadi. Bu tushuncha tilning an'anaviy chegaralaridan tashqariga chiqib, og'zaki bo'lmagan, jismoniy idroklarga e'tibor qaratadi. Shuningdek, u "tana" tushunchasiga ham tegishli bo'lib, bu tana til bilan bog'liq va ongimiz

bilmaydigan narsalarga tegib, aytilmagan haqiqatni ovoz orqali ifodalaydi. Shunday qilib, ovoz va tana birgalikda ishlaydi: ular travmani tasvirga aylantiradi, uni o'zining ifoda chegaralarini tan olish orqali tushunarli qiladi va uni yengib o'tishning samarali usullarini o'rganadi. Loren g'alati kichkina odamni janob Tattl deb ataydi. "Smallish and fine bodied," - deb o'ylaydi u birinchi uchrashuvda, - "a kid, sandy-haired and roused from deep sleep, or medicated maybe"[3]. Yoshi noma'lum, aqliy va ruhiy jihatdan zaif, odatiy tilda gapira olmaydigan janob Tattl haqiqatan ham jumboqli shaxs. Uning g'alatiligi va noaniqligiga duch kelgan o'quvchi bunday obrazni to'liq tushuntirishga urinib, albatta muvaffaqiyatsizlikka uchrashi tayin. Biroq, bu yetarli bo'lmagan tahlilda men shuni taklif qilmoqchiman: bir vaqtning o'zida gavalangan ovoz va gapiruvchi tana sifatida janob Tattl DeLilloning travmatik voqealarni qayta jonlantirishga qaratilgan katta loyihasining markazida turadi. Og'izdagi begona soch kabi (matnda takrorlanuvchi obraz), janob Tattlning "begona tanasi" yoki "arvoh tanasi" to'satdan sahnada paydo bo'ladi, xuddi yutilmagan yoki o'zlashtirilmagan holda ruhiyatni egallagan travmatik xotiralar majburiy ravishda qaytib kelgani kabi. Janob Tattlning hozir bo'lishi nafaqat uning jismining sirli paydo bo'lishi, balki tinimsiz yangrayotgan ovozi bilan ham ajralib turadi.

Simulyatsiya qilingan, takrorlangan, yozib olingan va ikki barobar ko'paytirilgan janob Tattlning ovozi, omon qolish uchun kurashayotgan Lorenga qat'iyat bilan murojaat qiladi.

Tahlil va natijalar. Nikolas Abraham ovoz (tovush, so'zlar, til kabi) va travmatik tajriba o'rtasidagi bog'liqlikni ushbu muozara uchun foydali bo'ladigan tarzda nazariyalashtirgan. U "meant to objectify, even under the guise of individual or collective hallucinations, the gap produced in us by the concealment of some part of a love object's life," [2] metapsixologik tushuncha sifatida ta'riflagan "arvoh" g'oyasi orqali, insondagi boshqalarning sirlari, sukutlari va jarohatlarining ko'milgan hodisasiga e'tibor qaratadi (172). Arvoh aynan

sukunatning shaxslararo oqibatlariga ishora qiladi, chunki subyekt beixtiyor o'ziga boshqalar tomonidan aytilmagan narsalarni qabul qiladi. Bu jim qilingan jarohatlarning mazmuni muqarrar va majburiy ravishda tiriklarni ta'qib qilishga qaytadi.

Tilning yo'qolishi shunchaki so'zlarning yo'qolishi emas. Bu sukunat ham emas. Sukunat bo'lganda unda chidab bo'lmay bo'lardi. Qolaversa, roman qanchalik qisqa bo'lmasin, u shunchaki so'zlar to'plami emas edi. Delillo bu asarda fojia oldida sukut saqlashni yoqlamaydi.

"The Body Artist" asari til orqali tilning yo'qolishini taqdim etadi. Bu yo'qotish dastlab autistik daydi nutqida namoyon bo'ladi. Yangi turmush qurgan, ammo yosh bo'lmagan Loren va Rey Nyu-Ingland qirg'oqlarida qayerdadir eski yozgi uyni ijaraga olishadi. Bir kuni ertalab nonushtadan so'ng Rey Nyu-York shahriga yo'l oladi va eng so'nggi sobiq xotinining kvartirasida to'pponcha bilan o'zini o'ldiradi. Tabiiy, Loren ruhan jarohatlangan. Bu o'quvchining taxmini. U jarohatlangan bo'lishi kerak, lekin buni ko'rsatmaydi. Yig'i-sig'i, ko'z yosh, g'azab yoki tushkunlik yo'q. Rey haqidagi ta'ziya xabarini o'qiyamiz, ammo dafn marosimini ko'rmaymiz. Loren shunchaki ijaraga olingan uyga qaytadi - bu uy atigi to'rt oylik xotiralarni saqlab turadi. U kundalik rejalar tuzadi, yuzalarni tozalaydi va Finlyandiyaning Kotka shahri yaqinidagi avtomagistralning veb-kamerasini kuzatishga mukkasidan ketadi. Unga yo'lning bo'm-bo'sh paytlari eng yoqadi. U uyga yolg'iz qaytish nosog'lom ekanligini aytgan do'stlarining maslahatlarini e'tiborsiz qoldiradi va o'zining bu hissiy azoblanishiga hech qanday tushuntirish bermaydi. Go'yo uning boradigan boshqa joyi yo'qdek.

Ammo, u yolg'iz emasligini angladi. Taqillash va g'ichirlash tovushlarini kuzatib, u tashlandiq uchunchi qavatdagi yotoqxonada faqat ichki kiyimda bo'lgan, deyarli hech qanday xususiyatga ega bo'lmagan qariyani topdi. O'tgan haftalarda payqagan g'alati belgilarni - ovqatdagi tanib bo'lmay sochni, devordagi shovqinlarni tasdiqlagan bu notanish odam hech qanday xavf tug'dirmadi. U o'zining topilganini deyarli sezmad, Lauren esa na qo'rquv, na hayrat bildirdi. U bu mehmonning uyga qanday kirib qolganini va qancha vaqtdan beri bu yerda ekanligini tushunolmadi. Biroq, undan ham g'alatiroq narsa uning aytgan so'zlari edi. Notanish kishi aniq, ravshan ingliz tilida gapirardi, ammo uning gaplari ma'nosiz edi:

"It is not able (43) . . . The trees are some of them (44) . . . Talk to me. I am talking (46)." [3]

Uning nutqida mantiq yo'q edi va u Laurenning borligini deyarli sezmayotganga o'xshardi. U qizning savollariga to'g'ridan-to'g'ri javob bera olmagan uchun, Lauren uni o'rta maktabdagi biologiya o'qituvchisi sharafiga janob Tattl deb atadi. Lauren tezda janob Tattlning nutqida g'aroyib narsa borligini tushundi. Uning nutqi shunchaki bema'ni emas edi. Aksincha, bu faqat hozirgi zamonga yopishib qolgan ongning belgisi edi. Janob Tattl o'tmish yoki kelajak haqida hech qanday tasavvurga ega emas edi. U butunlay hozirgi zamonda yashardi. Unda shaxsiyatni shakllantiradigan grammatik tuzilmalar yo'q edi:

"Maybe this man experiences another kind of reality where he is here and there, before and after, and he moves from one to the other shatteringly, in a state of collapse, minus an identity, a language, a way to enjoy the savor of the honey-coated toast she watches him eat. She thought maybe he lived in a kind of time that had no narrative quality . . . His future is unnamed. It is simultaneous somehow with the present . . . This is a man who remembers the future." (64-5, 77, 100)[3]

Keyinchalik, Loren janob Tattlning ongi haqidagi fikrlarini "continuum" so'zi ustida mulohaza yuritib kengaytiradi:

Nice word. What does it mean? She thought it meant a continuous thing, a continuous whole, and the only way to distinguish one part from another, this from that, now from then, is by making arbitrary divisions.

This is exactly what [Mr. Tuttle] doesn't know how to do . . . But it can't be true that he drifts from one reality to another, independent of the logic of time. This is not possible. You are made out of time. This is the force who tells you who you are. Close your eyes and feel it. It is time that defines your existence.. (91-92)[3]

Janob Tattlning nutqi metafizik jihatdan g'alati bo'lishi bilan birga, Loren uchun yanada chuqurroq ma'noga ega: uning

marhum eri Rey bu notanish odamning gaplarida qandaydir tarzda hozir. Janob Tattl Rey Lorenga aytgan gaplarni takrorlaydi va buni Reyning xuddi o'z ovozi bilan aytadi, go'yo u Reyni kuzatib yurgan magnitofon yoki hatto o'liklar bilan emas, balki tirik o'tmish bilan aloqada bo'lgan mediumdek:

"[I]t was Rey's voice she was hearing. The representation was close, the accent and dragged vowels, the intimate differences, the articulations produced in one vocal apparatus and not another, things she'd known in Rey's voice, and only Rey's . . . She followed what he said, word for word, but had to search for the context. The speech rambled and spun. He was talking about cigarette brands, Players and Gitanes, I'd walk a mile for a Camel, and then she heard Rey's, the bell-clap report of Rey's laughter, clear and spaced, and this did not come from a tape recorder . . . This was not some communication with the dead. It was Rey alive in the course of a talk he'd had with her, in this room, not long after they'd come here. She was sure of this . . . Rey is alive now in this man's mind, in his mouth and body . . ." (61, 87) [3]

Lorenning motami til shaklida namoyon bo'ladi, janob Tattlning tilini o'ziga xos bog'lanish sifatida qabul qiladi, bu til o'zi esa deyarli har qanday kontekstdan ajralib turadi. Go'yo u o'ziga qarshi motam tutayotganday, boshqa olamdan kelgan, hech qanday zamonni bilmaydigan tilda so'zlashadigan, ammo marhum erini xotirasida jonlantiradigan darbadarga duch keladi. Loren janob Tattl bilan magnitofon seanslari o'tkazadi, unda uni "Do Rey" deyishga undaydi, go'yo u nafas olayotgan xotira yaratmoqchiday. Loren o'z motamini kashf qilishi kerak. Janob Tattl singari, uning motami ham topilma xususiyatiga ega. Darhaqiqat, aynan shu begona odamning nutqi uning qayg'usini yuzaga chiqaradi:

"[S]he could not miss Rey, could not consider his absence, the loss of Rey, without thinking along the margins of Mr. Tuttle." (82) [3] Biroq uning tili xotira va esdalik tili emas. Uning gaplari be'manilik bo'lib, tasodifan Lorenning og'rig'iga qo'shilib ketadi. Janob Tattlning nutqi Loren uchun yo'qotishni anglashni boshlab beradi, lekin o'zi ham yo'qotishdir:

I am doing. This yes that. Say some words . . . (62)

Talk to me. I am talking . . . (46)

I know him where he was . . . (62)

Somehow. What is somehow . . . (63)

It is not able . . . (65)

But you know. I am living . . . (69)

Leaving has come to me . . . (74)

Leave into leaving . . . (81)

In when it comes . . . (81)

Then when it comes to me . . . (80)

I will leave the moment from the moment . . . (74)

The word for moonlight is moonlight . . . (82)[3]

Xulosa. To'xtovsiz davom etayotgan til she'ri kabi, notanish odamning gaplari ma'nosizdir, biz ularni oqlash uchun jon-jahdimiz bilan izlaydigan so'z ortidagi mohiyatdan mahrum. Zamon va voqealiklar orasida suzib yurgan uning so'zlari hech qanday kontekst yoki maqsadga bog'lanmagan. Uning nutqi bo'sh, ammo Loren o'zi his qila olmaydigan yo'qotishni aks ettiradi. Qandaydir tarzda ("Somehow. What is somehow?"), [3] janob Tattlning so'zlari til ichida sodir bo'ladigan tilning yo'qolishidir. Uning so'zlarida biz ko'pincha muhim deb hisoblaydigan kommunikativ ma'no yo'q. Biroq bu Loren uchun ahamiyatsiz.

Gilles Deleuze tilning bunday yo'qolishini duduqlanish deb ta'riflaydi. Uning fikricha, yozuvchi "stutterer in language"dir:

U tilni o'zini duduqlanadigan qiladi: "an affective and intensive language, and no longer the affectation of one who speaks"[2]. (107)

Deleuze uchun duduqlanish yoki to'tilash "poetic comprehension of language" usuli (109), tilni shunchaki so'zlovchi (o'zlik) xabar yetkazish vositasi sifatida ko'rishdan ko'ra kengroq anglash yo'lidir. Til duduqlana boshlaganda, "trembles from head to toe" (109), u moddiy, deyarli jismoniy bo'lib qoladi va shu bilan o'z-o'zini inkor etishga yaqinlashadi. Boshqacha aytganda, duduqlanayotgan til paradoksal tarzda sukunat yaratadi. Sukunat tilning boshqa bir ko'rinishi bo'lishi mumkin, lekin u tilning ziddi emas. Til va sukunat bir-birini

taqozo qiladi, ammo o'z duduqlanishi va tebranishlari orqali harakatlanadigan tilda bu ikkalasi o'rtasidagi yaqin aloqa yaqqol namoyon bo'ladi. Ya'ni, sukunat - bu so'zlarning yo'qligi emas. So'zlar ongning choparlariga aylanishdan bosh tortganda sukunat "paydo bo'ladi". Faylasufning o'z so'zlari bilan aytganda:

“When a language is so strained that it starts to stutter, or to murmur or stammer . . . then language in its entirety reaches the limit that marks its outside and makes it confront silence. When language is strained in this way, language in its entirety is submitted to a pressure that makes it fall silent.” (113)[3]

ADABIYOTLAR

1. Abraham, Nicolas. “Notes on the Phantom: A Complement to Freud’s Metapsychology.” *The Shell and the Kernel*. Ed. and trans. Nicholas Rand. Chicago: U of Chicago P, 1994. 171–76.
2. Deleuze, Gilles. *Essays Critical and Clinical*. Trans. Daniel W. Smith and Michael A. Greco. Minneapolis: U of Minnesota Press, 1997.
3. DeLillo, Don. *The Body Artist*. New York: Scribner, 2001.